

جمهوری اسلامی ایران
مدیریت حوزه‌ی علمیه‌ی استان قم
پایان نامه‌ی علمی سطح ۳

وظایف روحانیون در نظام اسلامی

از منظر امام خمینی رحمه الله و مقام معظم رهبری حفظه الله

استاد راهنما:

حجت‌الاسلام امیر جهانی فرد

استاد مشاور:

حجت‌الاسلام حسین علی زاده

محقق:

مسعود آذری

سال تدوین: ۱۳۹۸

چکیده

سوال اصلی پژوهش، وظایف روحانیون در نظام اسلامی از منظر امام خمینی رحمه الله و مقام معظم رهبری حفظه الله است. منظور ما از وظایف، وظایفی است که بنیانگذار جمهوری اسلامی و رهبر معظم انقلاب از روحانیون مطالبه می‌نمایند. روحانیون در قبال آن وظائف باید در پیشگاه خداوند متعال پاسخگو باشند. منظور از روحانیون، دانش آموختگان حوزوی‌اند که خود را برای انجام رسالت جانشینی انبیاء آماده کرده‌اند. نظام اسلامی در این پژوهش به معنای جمهوری اسلامی ایران است که مبین نهادهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه ایران بر اساس اصول و ضوابط اسلامی می‌باشد. برای شناخت مختصر از امام خمینی و آیه الله العظمی خامنه‌ای در ابعاد شخصیتی و علمی ایشان مطالبی نیز ارائه گردیده است. روش این پژوهش کتابخانه‌ای و کاربردی است. پس از بررسی در وظایف روحانیون نسبت به حاکمیت در نظام اسلامی، به این نتیجه رسیدیم که ایشان نسبت به قانون‌گذاری، مجریان قانون و در ابعاد نظارتی دارای وظایفی می‌باشند. تبیین وظایف روحانیون نسبت به حاکمیت در قالب سه فصل آمده است. وظایف روحانیون نسبت به قانون‌گذاری و این‌که قوانین حاکم در نظام باید مطابق با مبانی اسلام باشد، همچنین نسبت به تطبیق قوانین با احکام اسلامی و آسیب‌شناسی عملکرد روحانیون در قانون‌گذاری پس از انقلاب می‌باشد. محقق به وظایف روحانیون نسبت به مجریان در نظام اسلامی در قالب تبیین احکام اسلامی برای مجریان و تربیت نیروهای صالح و کارآمد پرداخته است. وظائف روحانیون و نظارت بر اجرای قوانین با زیر فصل‌های لزوم حضور روحانیون جهت نظارت، تربیت قضات در حوزه‌های علمیه و نظارت بر مجریان مورد مذاقه قرار گرفته است. گام آخر تحقیق پیش رو به وظایف روحانیون در قبال مردم اختصاص دارد که در سه فصل وظایف آموزشی روحانیون در قبال مردم، تربیت نیروی انسانی توسط روحانیون و رصد دشمنان نظام اسلامی و انجام اقدامات مقتضی توسط روحانیون اختصاص دارد. هدف محقق در این تحقیق عبارت از تبیین وظائف متولیان اصلی نظام اسلامی بود، که پس از گذشت چهل سال از تاریخ تحقق تنها نظام اسلامی، آن وظائف بیشتر از گذشته خودنمایی می‌کند.

کلیدواژه: وظائف، روحانیون، نظام اسلامی

فهرست

۱.....	مقدمه
۲.....	بیان مسأله
۳.....	ضرورت و اهمیت
۵.....	اهداف
۶.....	سوالات پژوهش
۶.....	پیشینه تحقیق
۸.....	روش شناسی
۱۰.....	بخش اول: کلیات و مفاهیم
۱۳.....	فصل اول. مفاهیم
۱۳.....	وظایف
۱۴.....	۱. وظیفه‌ی فردی مربوط به تن و جسم
۱۴.....	۲. وظیفه‌ی خانوادگی
۱۴.....	۳. وظیفه‌ی اجتماعی
۱۵.....	۴. وظیفه‌ی الهی
۱۶.....	روحانیون
۱۸.....	تعریف روحانی در مذهب شیعه اثنی عشری دین اسلام
۱۹.....	نظام اسلامی
۲۰.....	۱. نظام‌های غیردینی دیکتاتوری
۲۰.....	۲. نظام‌های غیر دینی با حاکمیت همگانی
۲۱.....	۳. نظام‌های اسلامی
۲۸.....	فصل دوم: کلیات
۲۸.....	بنیانگذار نظام جمهوری اسلامی ایران امام خمینی رحمه الله
۲۹.....	حضرت آیت الله العظمی امام خامنه ای حفظه الله
۴۵.....	بخش دوم: وظایف روحانیون نسبت به حاکمیت در نظام اسلامی

- فصل اول: وظایف روحانیون نسبت به قانونگذاری در نظام اسلامی ۴۹
- گفتار اول: وظیفه روحانیون در تطبیق قوانین با مبانی اسلام در نظام اسلامی ۵۰
۱. جایگاه علما و روحانیون در تطبیق قوانین با مبانی اسلام در نظام اسلامی ۵۱
۲. قانون اساسی و لزوم تطبیق قوانین با مبانی اسلام در نظام اسلامی ۵۵
- گفتار دوم: بررسی تطبیق قوانین با احکام اسلام ۵۶
۱. جایگاه شورای نگهبان در تطبیق قوانین با مبانی اسلام در نظام اسلامی ۵۸
۲. تطبیق قوانین در کلام امام خمینی رحمه الله ۵۹
- گفتار سوم: اسلامی ماندن قوانین، مشروط بر استمرار حضور روحانیون ۶۱
۱. مقایسه عملکرد روحانیون در حوزه قانونگذاری مشروطه و نظام جمهوری اسلامی ۶۲
۲. لزوم استقامت روحانیون در مسیر ۶۳
- فصل دوم: وظایف روحانیون نسبت به مجریان قانون در نظام اسلامی ۶۹
- گفتار اول: روحانیون و تبیین احکام اسلامی برای مجریان ۷۱
۱. اقدامات روحانیون، مقدمه برای اسلامی شدن ۷۱
۲. روحانیون و اصلاح معنوی، اخلاقی ۷۲
۳. همفکری روحانیون با مجریان ۷۳
۴. روحانیون، اصلاح ساختار سیاسی و اجرای احکام اسلامی ۷۴
- گفتار دوم: تربیت نیروهای صالح و کارآمد برای نظام اسلامی ۷۵
۱. تعهد متقابل روحانیون نسبت به توصیه‌های امام راحل به جوانان ۷۶
۲. استفاده روحانیون از فرصت ایجاد شده در دانشگاه‌ها ۷۸
- فصل سوم: وظیفه روحانیون در نظام اسلامی نسبت به نظارت و قضاوت ۸۱
- گفتار اول: لزوم حضور روحانیون جهت نظارت ۸۲
۱. اسلامی ماندن نظام متوقف بر نظارت روحانیون ۸۲
۲. حضور روحانی ناظر، عامل ناکامی دشمنان ۸۳
۳. مصوبات بی ارزش در مجلس بدون نظارت روحانیون ۸۴
- گفتار دوم: تربیت قضات به عنوان ناظر بر اجرای قوانین در حوزه‌های علمیه ۸۵
۱. تربیت قاضی، وظیفه حوزه‌های علمیه ۸۵
۲. وظیفه حوزه‌های علمیه در زمینه سازی جذب قضات ۸۶
- گفتار سوم: روحانیون و نظارت بر مجریان ۸۷
۱. مسئولیت روحانیون در نظارت، از همه مهمتر ۸۷
۲. نظارت بر مجریان و اصلاح دستگاه‌های نظام ۸۸
- بخش سوم: وظایف روحانیون در قبال مردم در نظام اسلامی ۸۹**
- فصل اول: وظایف آموزشی روحانیون در قبال مردم ۹۳

- گفتار اول: تعلیم و تربیت روحانیون مقدمه ساخت جامعه اسلامی ۹۴
۱. تأثیر خصوصیات روحانیون بر مردم ۹۶
۲. امام خمینی رحمه الله الگوی روحانیون در نظام اسلامی ۹۷
- گفتار دوم: آموزش قوانین اسلامی ۹۸
۱. وجود نظریه‌های اسلامی، مقدمه شکل‌گیری مبانی آموزش ۹۹
۲. حرکت روحانیون برای آموزش قوانین اسلام ۱۰۱
- گفتار سوم: تبلیغ و ترویج اسلام ۱۰۲
۱. هجرت، برای نشر معارف ۱۰۲
۲. استقرار میان مدّت برای تبلیغ، مطالبه مقام معظّم رهبری حفظه الله ۱۰۳
۳. استمرار و تداوم تبلیغ و بروز شدن ابزار و مهارت‌ها ۱۰۴
- فصل دوم: تربیت نیروی انسانی ۱۰۹
- گفتار اول: تربیت فردی ۱۱۰
۱. مساجد، پایگاه اصلی تربیت مجاهدان ۱۱۰
۲. معرفی الگو برای تربیت مؤمن مجاهد ۱۱۱
۳. فصل جوانی ارزنده‌ترین فصل تربیت ۱۱۳
- گفتار دوم: تربیت اجتماعی ۱۱۶
۱. اصلاح خانواده، اصلاح جامعه ۱۱۷
۲. روحانیون و تحقق خانواده سالم ۱۱۸
۳. تبیین آفت‌های نظام خانواده توسط روحانیون ۱۲۰
- فصل سوم: رصد دشمنان نظام اسلامی و انجام اقدامات مقتضی ۱۲۵
- گفتار اول: اهمیّت مبارزه توسط روحانیون ۱۲۶
۱. شناخت، مقدمه شناساندن ۱۲۶
۲. روحانی واقعی، روحانی مبارز ۱۲۷
۳. شناخت عرصه مبارزه ۱۲۸
۴. لزوم پیشگامی روحانیون در مبارزه ۱۲۹
- گفتار دوم: معرفی جریان‌های معاند اسلام ۱۲۹
۱. روحانیون امروز، عمّار امیرالمؤمنین علیه السلام ۱۳۰
۲. روحانیون و معرفی تفرقه افکنان ۱۳۱
۳. روحانیون و پرده برداری از چهره اسلام دروغین ۱۳۲
- گفتار سوم: شیوه‌های مبارزاتی با دشمنان اسلام ۱۳۲
۲. مبارزه، بدون ترس از تنهایی ۱۳۴
۳. پاسخ به شبهاتی که نظام اسلامی را هدف گرفته‌اند ۱۳۵

۱۳۷.....	نتیجه گیری
۱۳۸.....	پیشنهادات
۱۳۸.....	موانع و کاستی ها
۱۳۹.....	منابع

مقدمه

آنچه را که دانستن آن در این پژوهش دنبال می‌شود، وظایفی است که بنیانگذار جمهوری اسلامی و رهبر معظم انقلاب از روحانیون مطالبه می‌نمایند. امام راحل در سخنرانی‌ها و نامه‌هایی که در طول عمر پربرکتشان داشتند، وظایف روحانیون را به احسن وجه تبیین نمودند، همچنین آیت الله العظمی خامنه‌ای نیز در طول رهبری خود مفصلاً وظایف روحانیون را مشخص فرمودند. امروز که در ۴۰ سالگی عمر نظام مقدس جمهوری اسلامی به سر می‌بریم، روحانیون، نخبگان کشور و عموم مردم، بیش‌تر از پیش به نقش روحانیون در اداره این نظام پی برده‌اند. ایفانمودن این نقش با رعایت تمام جوانب آن نیازمند دانستن وظایفی است که بنیانگذار و رهبر انقلاب برای حوزه‌ها و روحانیون تبیین و تشریح نموده‌اند و محقق در این تحقیق به جمع‌آوری و تنظیم آن اقدام نموده است.

اهمیت و ضرورت این تحقیق برای جلوگیری از انحرافات، آسیب‌ها و تضادهایی است که در برخی موارد تهیه و تنظیم برنامه‌های عملیاتی روحانیون توسط متولیان آنان در مسیر خدمتگذاری صادقانه و کامل روحانیون برای نظام اسلامی ایجاد می‌شود.

با نظر به این‌که تحقیق پیش رو در صدد تبیین وظایف روحانیون است، مخاطبان اصلی نیز روحانیون خواهند بود. از آنجا که حیطه فعالیت روحانیون در نظام اسلامی به حوزه‌های قانونگذاری، نظارتی و اجرایی می‌باشد. گروه‌های مذکور نیز به نحوی مخاطبان این تحقیق خواهند بود. عموم مردم و نخبگان نیز با بررسی این وظایف می‌توانند نقشی در اجرای فرامین امام و رهبری داشته باشند. با توجه به این‌که در تحقیقات قبل از این وظایف روحانیون در نظام اسلامی مطابق مطالبات امام و رهبری تبیین نگشته بود، تحقیق پیش رو جای خالی این وظایف را در حد توان، به رشته نگارش درآورد.

بیان مسأله

تشکیل جمهوری اسلامی ایران در دوران غیبت کبرای حضرت ولی عصر عج محصل زحمات علمای راستین است. نقش روحانیت در تشکیل و حفظ این حکومت نقشی بی بدیل است. استمرار حکومت حاضر تا عصر ظهور و تحویل آن به حضرت ولی عصر عج از موارد تأکیدی علما می باشد. بررسی نقش بنیان گذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی رحمه الله و خلف صالح ایشان حضرت آیت الله العظمی خامنه ای حفظه الله به عنوان رهبر و الگوگیری از عملکرد ایشان، روحانیون را در شناخت مسیر صحیح حرکت نظام جمهوری اسلامی به سمت مقصد یاری خواهد کرد.

بدیهی است انحراف نسل حاضر و نسل های آینده روحانیون از انجام وظایف خود موجب ایجاد خسارت های جبران ناپذیر در حفظ و تداوم نظام جمهوری اسلامی می گردد. تبیین این وظیفه با نظر به سیره امام خمینی رحمه الله و مقام معظم رهبری حفظه الله از ابتدای قیام تا امروز صورت خواهد پذیرفت.

در گام نخست به بررسی وظایف روحانیون نسبت به حاکمیت در نظام اسلامی می پردازیم و در گام بعد وظایف روحانیون در قبال مردم در نظام اسلامی را مورد کاوش قرار خواهیم داد. با توجه به این که اسلام دینی جامع می باشد. پاسخگوی همه نیازهای بشر در همه اعصار است و منحصر به قوم و قبیله خاصی نمی باشد. پاسخ گویی در زمان ها و مکان هایی که صاحبان اصلی شریعت حضور نداشته باشند، بدلیل جامعیت مذکور، نبایستی تعطیل گردد و می بایست برعهده افرادی باشد، که از این افراد در روایات معصومین، بعنوان وارثان و جانشینان آنها یاد شده است. آیت الله خامنه ای حفظه الله در خصوص آنکه علماء امت، وارثان انبیای الهی هستند و ارث ایشان علوم، اهداف و راهشان می باشد می فرمایند:

«علمای امت، وارثان انبیای الهی می باشند و امام بزرگوار و فقید ما، خود وارث سلسله

انبیا در علوم و اهداف و راهشان بود.»^۱

۱. تعلیم و تربیت از دیدگاه مقام معظم رهبری، ج ۱، ص ۱۲۱.

امام خمینی رحمه الله نیز درباره آنکه روحانیون در تداوم حکومت اسلامی وظایفی دارند و حفظ حکومت اسلامی به وجود روحانیون است و اگر این کارشناسان اسلام نباشند، حکومت اسلامی محفوظ نمی ماند می فرماید:

«خیال نکنید که حالا ما دیگر احتیاجی نداریم. ما تا آخر احتیاج به علماء داریم. اسلام تا آخر احتیاج دارد به این علماء. این علماء اگر نباشند، اسلام از بین می رود. اینها کارشناس های اسلام هستند و حفظ کردند اسلام را تاکنون، و باید اینها باشند تا اسلام محفوظ بماند.»^۱

حفظ و تداوم حکومت اسلامی احتیاج به مجاهدت و تلاش طولانی مدت و مراقبت های فراوانی از سوی روحانیون کاردان دارد. در این نوشتار لازم است، وظایف روحانیون در نظام اسلامی در حد مقدور تبیین گردد، تا روحانیون از وظایف خود آگاه شوند. افرادی که به طور کلی از وظایف خود غافل شده اند، به راه بازگشته و افرادی که در این مسیر در حال حرکت بوده اند، با شناخت دقیق تری نسبت به وظایف خود، در این راه گام بردارند.

ضرورت و اهمیت

تفاسیر مختلف و بعضاً نامعتبری که از وظایف روحانیون نسبت به نظام جمهوری اسلامی شده، موجب گردید در صدد تبیین وظایف واقعی روحانیون برآییم. ضرورت انجام پژوهش پیرامون موضوع وظایف روحانیون در نظام اسلامی، شناساندن وظایف حقیقی روحانیون، از منظر بنیانگذار و رهبر تنها نظام اسلامی می باشد. بدیهی است که ادامه حرکت نظام جمهوری اسلامی، بدون تبیین نظرات معمار، و رهبری آن در قبال روحانیون میسر نخواهد شد.

ممکن است برخی به اشتباه تصور کنند که روحانیون در این میان هیچ وظیفه ای ندارند و نظام اسلامی در ادامه مسیر به روحانیون نیازی ندارد، امام خمینی رحمه الله در این باره می فرماید:

«بنابراین در عین حالی که من تشکر می کنم از همه آقایانی که در این امور دخیل هستند و مشغول خدمت و فداکاری هستند، در عین حال از آنها تقاضا دارم، و از همه حوزه های

۱. وظایف متقابل حوزه و نظام اسلامی از دیدگاه امام خمینی، ص ۳۵.

علمیه در هر جا که هست این تقاضا را دارم که دامن به کمر بزنند و نقیصه‌های سابق را که عقب‌افتادگی‌های سابق را جبران کنند. مبلغ درست کنند، قاضی درست کنند. چیزهایی که احتیاج دارد اسلام به آنها. و تبلیغ اسلام به غیر از اینها، یا عمل کردن به احکام اسلام بدون آنها نمی‌شود.^۱

آیت‌الله خامنه‌ای حفظه‌الله با ارائه توضیحاتی درباره کمیت و کیفیت وظایف روحانیون در نظام اسلامی نسبت به قبل انقلاب و تغییری که در وظایف عالمان دینی در این دوران بوجود آمده است، به تبیین وظایف امروز و راهبردهای پیش‌روی روحانیون پرداخته و می‌فرماید:

«این حوزه نسبت به نظام جمهوری اسلامی تکالیفی دارد که با تکالیف آن در قبل از انقلاب بشدت متفاوت است. اصلا کار ما متحول^۲ شده است، کانه از لحاظ کثرت تفاوتی که بین وظایف امروز و وظایف دیروز هست، طبیعت دیگری به وجود آمده است... برای نظام جمهوری اسلامی یک پشتیبان باشد... منظور از پشتیبانی، نه پشتیبانی‌یی که در گفتگو و سخنرانی، از مسئولان این نظام تمجید و تعریف بشود... بلکه پشتیبانی به معنای حقیقی کلمه، یعنی حوزه علمیه خوراک فکری این نظام با عظمت را بدهد؛ آن را توجیه دینی بکند؛ تربیت و انسان‌سازی لازم را برای اداره این نظام با عظمت بکند. حوزه علمیه باید کارخانه سازندگی انسان، سازندگی فکر، سازندگی کتاب، سازندگی مطلب، سازندگی مبلغ، سازندگی مدرس، سازندگی محقق، سازندگی سیاستمدار و سازندگی رهبر باشد. حوزه علمیه باید به جایی برسد که همیشه ده، بیست نفر شخصیت آماده برای رهبری داشته باشد، که اگر هرکدام از اینها را درمقابل زبدگان این امت بگذارد، بر او متفق بشوند که برای رهبری صلاحیت دارد.»^۳

۱. صحیفه امام، ج ۱۸، ص ۱۰۵.

۲. آیت‌الله خامنه‌ای حفظه‌الله در معنای تحول می‌فرماید: «به‌روز بودن، به‌هنگام جلو رفتن، از حوادث عقب نماندن» بیانات در جمع روحانیون در تاریخ ۷۶/۹/۸.

۳. وظایف متقابل حوزه و نظام اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری، ص ۳۶.

دلیل دیگری ضرورت این پژوهش را اثبات می‌کند، آن است که متأسفانه بعضاً تبلیغات و فکرهای مسموم این تفکر را جا انداخته‌اند که حوزه علمیه و روحانیون هیچ وظیفه‌ای نسبت به نظام اسلامی و سیاست اداره آن ندارند. آیت‌الله خامنه‌ای^{حفظه الله} در این باره می‌فرماید:

«اما اینکه دین در خدمت اداره زندگی مردم باشد و سیاست از دین تغذیه بکند هنوز در بعضی اذهان درست جا نیفتاده است. ما بایستی این فکر را در حوزه ریشه‌دار کنیم.»^۱
امام خمینی^{رحمه الله} نیز نسبت به وظیفه حساس روحانیون در نظام جمهوری اسلامی تأکید نموده و شکست یا موفقیت نظام جمهوری اسلامی و بالاتر از آن، اسلام را مرهون کیفیت نیروهای حوزه‌های علمیه، یعنی روحانیون دانسته و می‌فرماید:

«اگر خدایی نخواست حوزه‌ها از عهده تربیت فقها و علما و خطبای موجه و مورد علاقه مردم برنیایند و به طور هرج و مرج و بدون برنامه صحیح و ضابطه اسلامی عقلایی حوزه‌ها اداره شوند، باید همه منتظر فاجعه شکست جمهوری اسلامی و اسلام بزرگ باشیم.»^۲

از آنچه گذشت روشن شد که چرا باید تعریف دقیق‌تری از وظایف روحانیون در نظام جمهوری اسلامی داشته باشیم.

اهداف

پژوهش حاضر با استفاده از سخنان و سیره عملی امام خمینی^{رحمه الله} و آیت‌الله العظمی خامنه‌ای^{حفظه الله} اهدافی را دنبال می‌کند. مهمترین هدف پژوهش پیش رو بررسی وظایف روحانیون در نظام اسلامی از منظر امام خمینی^{رحمه الله} و مقام معظم رهبری^{حفظه الله} می‌باشد. همچنین بررسی وظایف روحانیون نسبت به حاکمیت در نظام اسلامی است، و تبیین وظایف روحانیون در قبال مردم در نظام اسلامی، دو هدف فرعی تحقیق پیش رو خواهد بود.

۱. وظایف متقابل حوزه و نظام اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری، ص ۲۰.

۲. وظایف متقابل حوزه و نظام اسلامی از دیدگاه امام خمینی، ص ۱۱۶.

سوالات پژوهش

سؤال اصلی:

۱. وظایف روحانیون در نظام اسلامی از منظر امام خمینی رحمه الله و مقام معظم رهبری حفظه الله چیست؟

سوالات فرعی:

۲. وظایف روحانیون نسبت به حاکمیت در نظام اسلامی کدام است؟
۳. وظایف روحانیون در قبال مردم در نظام اسلامی چیست؟

پیشینه تحقیق

۱. مقاله ای با عنوان الگوی هنجاری مشارکت حوزه علمیه در تدوین و اجرای سیاست های فرهنگی کشور از منظر مقام معظم رهبری، نوشته آقایان سیدمحمدحسین هاشمیان و مهدی مولایی آرانی که در شماره ۴ مجله دین و سیاست فرهنگی، در بهار و تابستان ۱۳۹۴ چاپ رسیده است، اشاره به این نکته می کند که: « ضرورت و چرایی حضور روحانیت در نظام اسلامی چیست؟ و به شبهه های حضور روحانیت در نظام اسلامی، رویکردهای کلان ارتباط حوزه علمیه و حاکمیت، جایگاه حوزه علمیه در مرحله تدوین سیاستها و جایگاه حوزه علمیه در مرحله اجرای سیاستهای فرهنگی می پردازد.»
۲. مقاله ای با عنوان روحانیت و حضور در مدیریت سیاسی کشور، نوشته: سید ضیاء مرتضوی، در در تابستان ۱۳۸۱ در مجله حکومت اسلامی و در ۱۸ صفحه منتشر شده است. ایشان در این مقاله به بررسی این نظر می پردازند که: « چرا در ماههای نخست پیروزی انقلاب، علی رغم اینکه روحانیت و حوزه ها پیشگام مبارزه و پیروزی بودند، و به رغم پاره ای تأکیدها از سوی شخصیت های انقلاب و حتی برخی محافل دانشگاهی، برای حضور مستقیم روحانیون در مدیریت کشور، امام خمینی و جمعی از عالمان برجسته دینی و انقلابی، با چنین حضوری مخالفت می کردند؟ و چرا اجازه پذیرش مسؤلیت عمده توسط شخصیت های روحانی و حضور

در مناصب رسمی و اجرایی کشور را نمی‌دادند؟» ایشان بیان می‌کنند که «ممکن است این عدم صدور مجوز از سمت امام و علما ناشی از همین امر بود که آنان از مسئولیت اصلی خود باز نمانند و در کنار نظام اسلامی بتوانند به رسالت ارشادی و نظارتی خود به خوبی عمل کنند.»^۳

کتاب حوزه و روحانیت، برگرفته از بیانات حضرت آیت الله العظمی سید علی خامنه‌ای مدظله العالی که در سال ۱۳۹۰ توسط مرکز اسناد انقلاب اسلامی به چاپ رسیده است، شامل سرفصل‌هایی مانند: وظایف اصلی روحانیت متعهد، عناصر قطعی حوزه، تحوّل حوزه، ساختار حوزه، علل ناکارآمدی حوزه، ذکر نهادهای مرتبط با حوزه مانند: نهاد نمایندگی رهبری، دادگاه ویژه روحانیت، دفتر تبلیغات اسلامی قم و عناوینی از این دست می‌باشد. این کتاب از جامعیت خوبی در مورد حوزه علمیه برخوردار است، در عین حال تنها رویکرد این کتاب حوزه علمیه است و هیچ‌نگاهی به وظایف روحانیون در حکومت و حاکمیت اسلامی ندارد.

۴. کتاب «حوزه علمیه؛ چیستی، گذشته، حال» که به تدوین محمد آزادی به رشته تحریر درآمده، شامل بیانات آیت الله علیرضا اعرافی است. در این کتاب به مطالبی مانند: ماهیت حوزه علمیه، رسالت و کارکرد حوزه علمیه، تحولات تاریخی حوزه علمیه، نقاط قوت حوزه علمیه، ویژگی‌های حوزه در طول تاریخ، فرصت‌های پیش روی حوزه، آسیب‌شناسی ابعاد سیاسی و اجتماعی حوزه علمیه و عناوینی از این دست اشاره شده است. این کتاب در مواردی به نسبت حوزه با حکومت اشاره نموده است، لکن علاوه بر این که مطالب را به عنوان وظایف روحانیون مطرح ننموده و تقسیم‌بندی جامعی را در این موضوع ارائه ننموده است، از بسط موضوع نیز صرف نظر نموده و به توضیح مختصری در این مورد بسنده نموده است. همچنین این کتاب تألیف آیت الله علیرضا اعرافی است و در آن رویکر امام خمینی رحمه الله و مقام معظم رهبری حفظه الله مورد تأکید قرار نگرفته است، چه آنکه نظرات این دو رهبر عظیم، قطعاً در موارد زیادی راهگشا و کاربردی‌ترین نظرات خواهد بود.

منابع مُتَقَن مکتب اهل بیت (آیات و روایات معتبر و سایر ادله قابل استناد در مکتب اهل بیت) در خصوص وظائف امناء الرّسل و جانشینان ایشان در طول دوران اسلامی به‌خصوص در دوران غیبت حضرت ولی عصر عج، کتب و آثار متعددی از خود به جای گذاشته است. در

این میان عصر امام خمینی ره که منجر به تشکیل جمهوری اسلامی گشته است، وظایف مضاعفی را برای روحانیون ایجاد نموده است. پاره‌ای از این وظائف در منابع این پژوهش به طور پراکنده آمده است. اما این تحقیق در صدد تنظیم و ارائه دقیق‌تر این وظائف می‌باشد، که در هیچ یک از عناوین کتب و تحقیق‌ها و مقاله‌های موجود، چنین پژوهشی انجام نشده است.

روش شناسی

در پژوهش حاضر از روش کتابخانه‌ای، توصیفی، کیفی، ژرفانگر و کاربردی استفاده شده است، که با سود جستن از نرم‌افزارهای رایانه‌ای و تعدادی از سخنرانی‌های کتاب‌شده از بزرگان حوزه‌های پژوهش تنظیم گردیده است.